

OJGEN RUGE

DANI UMIRUĆE
SVETLOSTI

ROMAN JEDNE PORODICE

Prevela s nemačkog
Jelena Kostić Tomović

■ Laguna ■

Naslov originala

Eugen Ruge

IN ZEITEN DES ABNEHMENDEN LICHTS

Copyright © 2011 Rowohlt Verlag GmbH, Reinbek bei
Hamburg

Translation copyright © za srpsko izdanje 2025, LAGUNA

Za Vas

2001.

Dva dana je ležao kao mrtav na sofi od bivolje kože. Zatim je ustao, temeljno se istuširao ne bi li sa sebe sprao i poslednju česticu bolničkog vazduha i odvezao se do Nojendorfa.

Vozio je auto-putem A 115, kao i uvek. Gledao je napolje, u svet. Proveravao je da li se promenio. I – je li se promenio?

Automobili su mu izgledali čistije. Čistije? Nekako šarenije. Gluplje.

Nebo je bilo plavo, a kao da je i moglo biti neke druge boje.

Jesen se neprimetno uvukla. Obeležavala je drveće sitnim žutim oznakama. U međuvremenu je došao septembar. Ukoliko je otpušten u subotu, mora da je danas utorak. Poslednjih dana izgubio je iz vida koji je datum.

Nojendorf je sada imao vlastiti izlaz sa auto-puta – za Aleksandra je „sada“ i dalje značilo „posle pada Berlinskog zida“. Put je vodio direktno ka Ulici Ernsta Telmana (još se tako zvala). Bila je besprekorno asfaltirana. S obe strane je imala biciklističke staze, obeležene crvenom bojom. Nedavno renovirane kuće, termoizolovane u skladu s nekim EU propisom. Nove zgrade, koje su izgledale kao sportske hale: to su sad zvali „gradskim vilama“.

Ali dovoljno je bilo samo jednom skrenuti levo i nekoliko stotina metara pratiti krivudavu Ulicu Am štajnveg, pa zatim još jednom skrenuti levo, i već biste došli na mesto na kome vreme kao da je stalo – do jedne uske ulice sa lipama. Kaldrmisani trotoari koje je podiglo korenje. Trule ograde i vatrene stenice. Duboko u baštama, iza visoke trave, mrtvi prozori vila, o kojima su se vodili restitucionni sporovi u advokatskim kancelarijama daleko odavde.

Kuća u Ulici Am fuksbau 7 bila je ovde među retkima u kojima je i dalje neko stanovao. Krov obrastao mahovinom. Ispucala fasada. Grmovi zove već su dosezali do verande. A jabuka, koju je Kurt uvek lično podrezivao, džigljala je uvis bez ikakve kontrole.

„Hrana na točkovima“ – obrok koji starima i bolesnima dostavlja socijalna služba – već je stajala na ogradi, na jednom od stubova, u pakovanju sterilisanom u skladu sa standardom ISO. „Utorak“, pročitao je na pakovanju. Aleksandar je uzeo pakovanje i ušao u kuću. Premda je imao ključ, zazvonio je. Hteo je da proveriti da li će Kurt otvoriti, ma koliko to besmisleno bilo. Znao je da Kurt *neće* otvoriti. Ali tada je čuo poznato škripanje vrata u hodniku, a kada je provirio kroz prozorčić, Kurt se – poput kakvog duha – pojavio u polumraku predsoblja.

– Otvori– doviknu mu Aleksandar.

Kurt se približio i upiljio se u njega.

– Otvori!

Ali Kurt se nije micao.

Aleksandar je otključao, zagrlio oca, iako mu je taj zagrljaj već dugo bio neprijatan. Kurt je neprijatno mirisao. Bio je to miris starosti. Uvukao mu se duboko, u svaku poru. Pored toga, mirisao je na sapun i na pastu za zube.

– Znaš li ko sam? – upitao je Aleksandar.

– Da – odgovori Kurt. Usta su mu bila umazana džemom od šljiva, jutarnja patronažna sestra ponovo je bila u žurbi. Džemper mu je bio nakrivo zakopčan, a imao je samo jednu papuču.

* * *

Aleksandar je podgrejao Kurtu ručak. Uključi mikrotalasnu, proveri osigurač. Kurt je stajao kraj njega i posmatrao ga s interesovanjem.

– Jesi li gladan? – upita ga Aleksandar.

– Da – odgovori Kurt.

– Uvek si gladan.

– Da – odvrati Kurt.

Za ručak su mu ovog puta doneli gulaš sa crvenim kupusom (od kada je Kurtu jednom parče govedine zapalo u dušnik, tako da se umalo ugušio, naručivali su samo sitno seckanu hranu). Aleksandar je skuvaio sebi kafu. Zatim je izvadio Kurtov gulaš iz mikrotalasne i položio ga na mušemu.

– Prijatno – reče.

– Da – odgovori Kurt.

Počeo je da jede. Neko vreme čulo se samo Kurtovo koncentrisano šmrkanje. Aleksandar je za to vreme srkutao kafu, koja je još bila prevruća. Posmatrao je Kurta kako jede.

– Naopako držiš viljušku – reče nakon nekog vremena.

Kurt zastade na trenutak, kao da razmišlja. Zatim nastavi s jelom: pokušavao je da parče mesa nabode navrh noža, pomoću drške viljuške.

– Naopako držiš viljušku – ponovi Aleksandar.

Rekao je to ravnim tonom, bez tragova prekora, da proveri kakvo će dejstvo reči same po sebi imati na Kurta. Nije bilo efekta. Ništa. Šta li se događalo u njegovoj glavi? U tom prostoru koji je lobanja još odvajala od ostatka sveta, i u kome se još nalazila neka ličnost. Šta li je osećao, o čemu li je mislio Kurt dok se teturao po sobi? Kada je pre podne sedeo za stolom i – kako su govorile negovateljice – satima buljio u novine. O čemu li je razmišljao? Da li je uopšte razmišljao o bilo čemu? Kako je moguće razmišljati bez reči?

Kurt je konačno uspeo da nabode parčence mesa navrh noža, pa ga je tako, balansirajući, polako podizao ka ustima, već drhteći od želje. Meso je palo s noža. Drugi pokušaj.

Zapravo, pomisli Aleksandar, smešno je što je Kurtovo urušavanje počelo baš od jezika. Kurt, veliki govornik. Veliki pripovedač. Kako je samo sedeo u svojoj čuvenoj fotelji – u Kurtovoj fotelji! Kako su svi gledali u njega kao u boga dok je gospodin profesor pričao svoje priče. Svoje anegdote. Čudno je, ali i smešno: u Kurtovim ustima sve se pretvaralo u anegdotu. O čemu god da je Kurt govorio – čak i kad bi pričao o tome kako je umalo umro u logoru – sve je uvek imalo poentu, sve je uvek bilo duhovito. Bilo je, nekada. Daleka prošlost. Poslednja smisljena rečenica koju je Kurt uspeo da izgovori bila je: izgubio sam jezik. Nije loše. U poređenju s njegovim današnjim repertoarom, to je bila prava retorička bravura. Ali to je bilo pre dve godine: izgubio sam jezik. I ljudi su stvarno mislili: vidi, izgubio je jezik, ali inače... Inače se činilo da je još uglavnom u redu. Smeškao se, klimao glavom. Pravio grimase koje su se kako-tako uklapale u kontekst. Vešto se pretvarao. Samo bi tu i tamo uradio nešto krajnje neobično, recimo sipao crno vino u šoljicu za kafu. Ili bi odjednom zbunjeno stajao s čepom u ruci, da bi ga na kraju odložio na policu za knjige.

Očajan rezultat: Kurt je do sada uspeo da pojede samo jedan komadić mesa iz gulaša. A onda je prionuo: prstima. Pogledao je iskosa Aleksandra, kao dete koje proučava reakciju roditelja. Ubacio je jedno parče u usta. Pa još jedno. Žvakao je.

Žvaćući, držao je umazane prste visoko, kao da se zaklinje.

– Kad bi samo znao – poče Aleksandar.

Kurt nije reagovao. Konačno je pronašao metodu: rešio je problem gulaša. Trpao ga je u usta, žvakao. Sos mu je curio niz bradu u tankom mlazu.

Kurt *ništa* više nije mogao. Nije mogao da govori, nije mogao ni zube da opere. Nije mogao ni dupe sebi da obriše: sreća je bila već i ako bi Kurt nekako uspeo da sedne na klozetsku

šolju kad treba da se olakša. Jedina stvar, pomisli Aleksandar, koju je Kurt još mogao, koju je samoinicijativno još radio, za šta se zaista zanimao i u šta je ulagao poslednji tračak pameti koji mu je preostao bilo je jelo. Uzimanje hrane. Kurt nije jeo sa uživanjem. Kurt nije jeo zato što mu je to prijalo (Aleksandar je bio siguran da mu je receptore za ukus potpuno uništilo višedecenijsko pušenje lule). Kurt je jeo da bi živio. Hrana = život, tu je formulu, pomisli Aleksandar, Kurt naučio još u radnom logoru, i to izuzetno dobro. Jednom zasnava. Pohlepa s kojom je Kurt jeo, s kojom je trpao parčice mesa iz gulaša u usta, nije bila ništa drugo do volja za preživljavanjem. To je bilo poslednje što je ostalo od Kurta. Ono što mu je održavalo glavu iznad vode, što je omogućavalo da mu telo i dalje funkcioniše, bila je mašina za krvotok, koja se otela kontroli i koja će, nažalost, verovatno nastaviti da radi još neko vreme. Kurt je sve nadživio. Nadživio je Irinu. A sada je postojala realna šansa da će nadživeti i njega, Aleksandra.

Na Kurtovoj bradi skupila se velika kapljica sosa. Aleksandra je obuzela snažna želja da povredi Kurta: da otcepi list sa rolne papirnih ubrusa i da mu grubo obriše sos sa lica.

Kapljica je zadrhtala, pa pala.

Je li to bilo juče? Ili danas? U ova dva dana, dok je ležao na kožnom kauču (nepomično i zbog nečega uvek vodeći računa da mu koža ne dodirne kožu kauča), u jednom trenutku ga je spopala misao da ubije Kurta. Više od misli. Razmatrao je različite varijante: da uguši Kurta jastukom ili – savršeni zločin – da servira Kurtu tvrdu govedu šniclu. Poput one šnicle zbog koje se umalo ugušio. I da ga Aleksandar tada, kad je već poplaveo, oteturao se na ulicu i tamo pao u nesvest – da ga Aleksandar tada nije instinktivno okrenuo na bok, i da tako nije zajedno s Kurtovim zubima iz njegovog grla izleteo i gotovo loptasti zalogaj govedine, koji se tokom beskonačnog žvakanja pretvorio u čvrstu masu, Kurt danas verovatno ne bi bio među živima, a Aleksandar bi bio pošteđen ove (barem ove) nevolje.

– Jesi li primetio da me nije bilo neko vreme?

Kurt je u međuvremenu prešao na crveni kupus – stekao je infantilnu naviku da odeljke u kutiji s hranom prazni jedan po jedan: prvo meso, zatim povrće, onda krompir. Začudo, ponovo je držao viljušku u ruci – čak pravilno. Grabuljao je njome po crvenom kupusu.

Aleksandar je ponovio pitanje:

– Jesi li primetio da me neko vreme nije bilo?

– Da – reče Kurt.

– Dakle, primetio si. Koliko dugo: nedelju ili godinu?

– Da – reče je Kurt.

Ili je rekao: godinu?

– Godinu, dakle? – proverio je Aleksandar.

– Da – reče Kurt.

Aleksandar se nasmeja. U stvari, stvarno mu se i činilo kao da je bila godina. Kao neki drugi život – nakon što je onaj prethodni završen jednom jedinom, banalnom rečenicom:

– Poslaću vas u Frobelovu ulicu.

Tako je glasila rečenica.

– U Frobelovu ulicu?

– U Klinički centar.

Tek napolju mu je palo na pamet da pita sestru: znači li to da treba da ponesem pižamu i četkicu za zube? Pa se sestra vratila u ordinaciju i pitala znači li to da *pacijent* treba da ponese pižamu i četkicu za zube. A doktor je rekao da *pacijent* treba da ponese pižamu i četkicu za zube. I to je bilo to.

Četiri nedelje. Dvadeset sedam doktora (prebrojao je). Moderna medicina.

Specijalizant koji je izgledao kao maturant i koji mu je – na smešnom prijemnom odeljenju, gde su iza paravana stenjali teški bolesnici – objašnjavao osnove dijagnostike. Doktor s konjskim repom koji je rekao: maratonci nemaju opasne bolesti (vrlo simpatičan čovek). Doktorka radiolog koja ga je pitala da li u njegovim godinama još želi da ima decu. Hirurg koji se

prezivao Flajšhauer – „kasapin“. I naravno, Karajan s ožiljcima od boginja: načelnik odeljenja doktor Koh.

I još dvadeset dvoje drugih.

Uz njih verovatno još dvadesetak laboranata, koji su mu vadili krv, presipali je u Petrijeve šolje, ispitivali mu urin, gledali mu tkivo pod nekakvim mikroskopima ili stavljali sve te uzorke u nekakve centrifuge. I sve to s bednim, gotovo nepristojnim rezultatom, koji je doktor Koh sažeo u jednu reč:

– Inoperabilno.

Tako je rekao doktor Koh. Hrapavim glasom. S onim svojim ožiljcima od boginja. S frizurom kao Herbert Karajan. Inoperabilno, rekao je, klateći se napred-nazad na stolici, dok su mu naočare svetlucale u ritmu pokreta.

Kurt je ispraznio i deo s crvenim kupusom. Prešao je na krompir: suv. Aleksandar je već znao šta sada sledi (ako Kurtu odmah ne donese čašu vode). Naime, suvi krompir zaglaviće se Kurtu u grlu, pa će dobiti siloviti napad štucaanja, kao da će stomak da mu izleti na usta. Verovatno je mogao da uguši Kurta i suvim krompirom.

Aleksandar je ustao i napunio čašu vodom.

Čudno, ali Kurtov tumor je svojevremeno bio *operabilan*: Kurtu su odstranili tri četvrtine želuca. A s tim ostatkom želuca jeo je ne kao da mu ništa nisu oduzeli, nego kao da su mu dodali još tri četvrtine želuca. Bez obzira na to šta bi mu dali, Kurt bi uvek ispraznio tanjir. I ranije je uvek praznio tanjir, mislio je Aleksandar. Bez obzira na to šta mu je Irina servirala. On bi to pojeo i pohvalio – odlično! Uvek ista pohvala, uvek isto „hvala“ i „odlično“, i tek godinama kasnije, nakon Irinine smrti, kada bi ponekad Aleksandar kuvao – tek tada je Aleksandar shvatio koliko je ovo večito „hvala!“ i „odlično!“ moralo biti frustrirajuće i ponižavajuće za njegovu majku. Ali Kurtu se nije imalo šta zameriti. U stvari, nikada ništa nije tražio, čak ni od Irine. Ako niko nije kuvao, otišao bi u restoran ili bi jeo hleb i puter. A kada bi mu neko nešto skuvao, ljubazno bi zahvalio. Zatim

bi prillegao da se odmori. Pa bi išao u šetnju. Pa bi obavljao korespondenciju. Šta bi tu ko mogao da mu zameri? Niko ništa. Upravo to je i bila poenta.

Kurt je prstima pokupio poslednje mrvice krompira. Aleksandar mu je pružio salvetu. Kurt je zaista obrisao usta, uredno složio salvetu i položio je pored tanjira.

– Slušaj, oče – reče Aleksandar. – Bio sam u bolnici.

Kurt je odmahnuo glavom. Aleksandar ga uhvati za podlakticu, pa pokuša iznova, ovog puta izrazito naglašavajući reči.

– Ja – pokaza na sebe – bio sam u bol-ni-ci! Razumeš?

– Da – reče Kurt i ustade.

– Nisam još završio – rekao je Aleksandar.

Ali Kurt nije reagovao. Teturao se prema spavaćoj sobi, i dalje samo sa jednom papučom na nozi, pantalone je skinuo. Gledao je Aleksandra s iščekivanjem.

– Popodnevni odmor?

– Da – reče Kurt.

– Hajde onda da promenimo pelenu.

Kurt se oteturao ka kupatilu, tako da je Aleksandar već pomislio da ga je razumeo, ali u kupatilu je Kurt spustio pelenu i pomokrio se u visokom luku pravo na pod.

– Šta to radiš!

Kurt ga prestravljeno pogleda. Ali nije mogao da prestane da piša.

Dok je Aleksandar okupao oca, smestio ga u krevet i obrisao pod u kupatilu, kafa mu se ohladila. Pogledao je na sat: bilo je dva. Večernja smena neće doći pre sedam. Kratko je razmišljao o tome da uzme dvadeset i sedam hiljada maraka iz sefa u zidu i jednostavno nestane. Ali je odlučio da sačeka. Hteo je to da uradi pred ocem. Hteo je da mu objasni stvar, ma kako to besmisleno bilo. Hteo je da Kurt kaže „da“ – bez obzira na to što više nije znao nijednu drugu reč.

Aleksandar je s kafom otišao u dnevnu sobu. Šta sad? Šta da radi s izgubljenim vremenom? Ponovo se ljutio što se podredio Kurtovom ritmu, a ta ljutnja se nesvesno spojila sa već notornim besom zbog sobe. Samo što mu je sada, nakon što nije bio ovde četiri nedelje, izgledala još gore: plave zavese, plavi tapeti, sve plavo. Jer plavo je bila omiljena boja njegove poslednje voljene... Glupo, sa sedamdeset i osam godina. Jedva da je prošlo pola godine od kada su sahranili Irinu... Čak i salvete, sveće: sve plavo!

Godinu dana su se njih dvoje ponašali kao školarci. Slali su jedno drugom čestitke sa srcima i poklone umotane u plavi papir, a onda je voljena verovatno primetila da Kurt počinje da lapi – i nestala. Ostao je *plavi kovčeg*, kako ga je Aleksandar nazivao. Hladan plavi svet, koji sada više niko nije naseljavao.

Samo je još trepezarijski deo bio isti kao ranije. Iako, ni to... Kurt nije dirao furnirne zidne obloge – Irinin ponos: prave pravcate furnirne zidne obloge! Čak je i takozvani krš i ljom (Irinin nemački) još bio tu – ali u kakvom stanju! Kurt je tu džunglu neverovatnih suvenira i uspomena, u koju su furnirne zidne obloge tokom godina potpuno zarasle, tokom poslednjeg renoviranja uklonio, obrisao prašinu sa svih predmeta, odabrao „najvažnije“ (ili ono što je Kurt smatrao najvažnijim) i ponovo ih u „neobaveznom“ rasporedu (ili onako kako je Kurt smatrao „neobaveznim“) okačio na furnirne zidne obloge. Pritom je pokušao da koristi već postojeće rupe od eksera, „praktičnosti radi“. Kurtova kompromisna estetika. Upravo tako je na kraju i izgledalo.

Gde li je sada mali zakrivljeni bodež koji je glumac Gojko Mitić – poglavica u svim filmovima filmske kuće DEFA,* nije to mačiji kašalj! – jednom poklonio Irini? I gde je kubanska posuda koju su drugovi iz Kombinata „Karl Marks“ poklonili

---

* DEFA – velika državna filmska produkcijska kuća u Istočnoj Nemačkoj. Osnovana je 1946. i zatvorena 1992. (Prim. prev.)

Vilhelmu za devedeseti rođendan? A Vilhelm je na to, bar tako se pričalo, izvadio novčanik i stavio sto maraka u nju, jer je mislio da traže donaciju za međunarodnu solidarnost...

Nije ni važno. Samo predmeti, mislio je Aleksandar... Sve su to samo predmeti. Za onoga ko ovde bude živeo posle njega svakako samo gomila smeća.

Prešao je u Kurtovu radnu sobu, koja je bila na drugoj (kako je Aleksandar smatrao: lepšoj) strani kuće.

Za razliku od dnevne sobe, gde je Kurt sve preokrenuo – zamenio je čak i Irinin nameštaj, lepu staru vitrinu, nekim groznim nameštajem od takozvanih MDF ploča; pa je izbacio i Irinin predivan, oduvek nestabilan stočić za telefon; i što mu je Aleksandar posebno zamerio, čak i zidni sat: dobroćudan stari sat, čiji bi mehanizam svakih pola sata i na pun sat zapreo, dajući tako na znanje da još obavlja svoju dužnost, iako je kućište za klatno nedostajalo; prvobitno je to bio podni sat, ali ga je Irina, sledeći neku modu, izvadila iz kućišta i okačila na zid. Aleksandar se i dan-danas sećao kako su Irina i on doneli sat, i kako Irina starici koja se opraštala od sata nije mogla da kaže da joj kućište uopšte ne treba; kako su morali posebno da zamole komšiju da pomogne pri utovaru celog kućišta, i kako je to ogromno kućište, koje su prevezli samo privida radi, virilo iz prtljažnika malog trabanta, tako da se auto napred skoro odigao od tla... Ukratko, za razliku od potpuno renovirane dnevne sobe, u Kurtovoj sobi je sve bilo po starom, u tolikoj meri da je delovalo sablasno.

Sto je stajao ukoso pored prozora – četrdeset godina bi ga nakon svakog renoviranja postavljali u ista ona udubljenja koja je, ko zna otkad, napravio u tepihu. Isto je bilo i sa uglom za sedenje: sa Kurtovom velikom foteljom, u kojoj je sedeo povijenih leđa i sklopljenih ruku, pričajući svoje anegdote. I veliki regal za knjige preko celog zida – švedski regal, kako se to govorilo (zašto baš *švedski* regal za knjige?) – stajao je isto kao i uvek. Police su mu se savijale pod težinom knjiga; tu i tamo

---

Kurt bi dodao poneku policu, koja bi bojom pomalo odskakala od ostatka, ali bi kosmički red ostao nepromenjen. Taj regal je bio kao neki poslednji *back-up* Kurtovog mozga: ovde su stajali priručnici, koje bi i Aleksandar povremeno koristio (*Ali obavezno da ih vratiš na mesto!*), onde knjige o Oktobarskoj revoluciji, tamo u dugom redu Lenjinova sabrana dela u povezu boje rđe, a levo od Lenjina, u poslednjem odeljku, ispod fascikle sa strogim natpisom PRIVATNO, još uvek je stajala – Aleksandar bi je mogao naslepo izvući – rasklopiva, pohabana šahovska tabla sa figurama koje je svojevremeno izrezbario neki logoraš iz gulaga, nepoznatog imena.

Jedino što je – osim novih knjiga – Kurt tokom svih tih četrdeset godina dodao bile su neke od prvobitno brojnih uspomena koje su baka i deka doneli iz Meksika. Većinu su nakon njihove smrti nabrzaka razdelili i rasprodali. Za ono nekoliko stvari od kojih Kurt, iz nekog razloga, nije mogao da se rastane, nije bilo mesta u „kršu i ljomu“ – navodno zbog nedostatka prostora, a u stvari zato što Irina nikada nije mogla da prevaziđe mržnju prema svemu što je dolazilo iz kuće svekra i svekrve. Zato ih je Kurt „provizorno“ smestio na svoj „švedski regal“, da bi tamo „provizorno“ ostale sve do danas: prepariranu bebū ajkule, čija je gruba koža impresionirala Aleksandra kad je bio mali, Kurt je ukrasnom trakom okačio na jednu od polica; zastrašujuća astečka maska još uvek je ležala licem nagore u vitrini sa bezbrojnim malim flašicama rakije; i velika, spiralna, ružičasta školjka, u koju je Vilhelm – niko nije znao kako – ugradio sijalicu, još uvek je stajala bez utičnice na jednoj od donjih polica.

Ponovo je morao da misli na Markusa: na svog sina. Morao je da zamisli kako Markus hoda ovuda, sa kapuljačom i slušalicama na ušima – tako ga je poslednji put, pre dve godine, video – morao je da zamisli kako Markus stoji pred Kurtovim regalom za knjige, dodirujući vrhovima čizama police; kako opipava stvari koje su se ovde nakupile tokom četrdeset godina

i procenjuje njihovu upotrebnu vrednost ili mogućnost prodaje. Malo ko bi mu kupio Lenjina; za šahovsku tablu na sklapanje možda bi dobio nekoliko maraka. Jedino bi ga preparirana beba ajkule i velika ružičasta školjka verovatno zanimale, i stavio bi ih negde u svom stanu, ne razmišljajući o njihovom poreklu.

Na trenutak mu je pala na pamet misao da uzme školjku, da je baci u more, tamo odakle je i došla – ali onda mu se to učinilo kao scena iz neke televizijske serije, i odbacio je tu misao.

Seo je za pisači sto i otvorio leva vrata. U srednjoj fioci, sasvim pozadi, u staroj kutiji fotografskog papira marke ORWO, nalazio se ključ od zidnog sefa, skriven pod tubama lepka već četrdeset godina – i još uvek je bio tamo. (Iznenada je Aleksandra obuzela glupa misao da je ključ u međuvremenu mogao nestati, pa bi njegovi planovi otišli dođavola.)

Obazrivo je stavio ključ u bravu – kao da bi mu ga sad još neko mogao oduzeti. Popio je gutljaj hladne kafe.

Čudno koliko je sićušan bio Kurtov pisači sto. Za ovim stočićem Kurt je napisao svoje životno delo. Ovde je sedeo, u anatomski krajnje problematičnom položaju, na ergonomski katastrofalnoj stolici, pušio lule, pio kiselu filter-kafu i lupao po pisaćoj mašini sa svega četiri prsta: tak-tak-tak-tak, tata radi! Sedam stranica dnevno, to je bila njegova „norma“, ali dešavalo se i da već za ručkom izjavi: dvanaest stranica danas! Ili: petnaest! Onim što je tako nakucao u svom je švedskom regalu ispunio celu jednu policu od metar puta tri i po metra. „Jedan od najproduktivnijih istočnonemačkih istoričara“, govorilo se. Čak i kada bi se njegovi članci izvadili iz ukoričenih časopisa, a njegovi prilozi iz raznih zbornika, pa sve to poređalo uz deset ili dvanaest ili četrnaest Kurtovih monografija, njegovo delo bi i dalje zauzimalo čitavu širinu police. Skoro da se moglo takmičiti sa Lenjinovim delom: ceo jedan metar nauke. Za taj metar nauke Kurt je trideset godina mukotrпно radio, trideset godina je teroriso porodicu. Za taj metar je Irina kuvala i prala veš. Za taj metar Kurt je dobijao ordenje i priznanja, ali i kritike, a

jednom čak i opomenu od Partije, pregovarao je sa izdavačima o visinama tiraža, koji mu se zbog većitog nedostatka papira nikada nije činio dovoljno velikim, vodio je prave male ratove oko formulacija i naslova, povlačio se kada nije išlo drugačije, ili je lukavošću i upornošću postizao delimične uspehe – a sada je sve to, baš sve to bilo samo za staru hartiju.

Tako je mislio Aleksandar. Bio je uveren da mu je pad Zida podario bar taj trijumf: sve je to sada završeno, mislio je. Sva ta navodna istraživanja, sav taj poluistiniti i poluiskreni materijal koji je Kurt sabirao o istoriji nemačkog radničkog pokreta – sve će to, verovao je Aleksandar, izbrisati politički preokret, i ništa od Kurtovog takozvanog dela neće ostati.

Ali onda je Kurt još jednom seo na onu katastrofalnu stolicu, sa skoro osamdeset godina, i potajno napisao svoju poslednju knjigu. I premda ta knjiga nije postala svetski hit – da, dvadeset godina ranije knjiga u kojoj jedan nemački komunist opisuje godine koje je proveo u sovjetskom gulagu mogla je postati svetski hit (samo što je Kurt bio isuviše velika kukavica da je tada napiše!) – premda u današnje vreme nije mogla postati svetski hit, bila je to, hteli – ne hteli to da mu priznamo, važna, jedinstvena knjiga, delo „koje ostaje“ – knjiga kakvu sam Aleksandar nije napisao, a sad je verovatno nikada neće ni napisati.

Da li je to želeo? Nije li uvek govorio da ga pozorište privlači pravo zato što je sve u njemu po samoj svojoj prirodi prolazno? Prolazno – to je dobro zvučalo. Dok nije imao rak.

Komarci su plesali na suncu, Kurt je još spavao – iako se govorilo da stariji ljudi više ne spavaju tako mnogo. Aleksandar je odlučio da i on malo privilegne.

Dok je izlazio iz sobe, pogled mu je pao na fasciklu sa natpisom PRIVATNO, koja ga je uvek privlačila, ali nikada nije imao hrabrosti da je otvori – iako kao tinejdžer nije prezirao

ni očevu kolekciju erotskih fotografija. Dok Kurt nije ugradio sigurnosnu bravu na vrata ormara.

Izvadio je fasciklu: papiri, beleške. Kopije dokumenata. Na vrhu nekoliko pisama, napisanih ljubičastim mastilom, kao što je pre mnogo godina bilo uobičajeno u Rusiji:

„Najdraža Ira!“ (1954)

Aleksandar je listao... Tipično za Kurta. Čak je i ljubavna pisma pisao tačno na dve strane, urednim rukopisom, ispunjavajući svaku stranicu do dna, uz uvek isti razmak između redova, bez sabijanja ili širenja pri dnu, bez ijednog dodatka na margini... Kako li je samo tom čoveku to polazilo za rukom? I uz sve to iritantno preterivanje kada se obraćao Irini:

„Draga, najdraža Irina!“ (1959)

„Srce moje, živote moj!“ (1961)

„Ženo moja voljena, prijateljice moja, saputnice moja!“ (1973)

Aleksandar je vratio fasciklu na mesto i stepenicama se popeo do Irinine sobe. Srušio se na veliki kauč sa prekrivačem koji je podsećao na krzno plišanog medveda, pokušao je da dremne. Umesto toga, ponovo je video Karajana sa ožiljcima od boginja kako se, kao navijen, njiše napred-nazad u svojoj stolici. Stakla naočara su mu svetlucala, dok je neprekidno ponavljao istu rečenicu... Dosta više s tim. Mora da misli na nešto drugo. Odluka je već pala, nije imao više o čemu da razmišlja, nije više imao šta da odlučuje.

Otvorio je oči. Pogledao je Irinine plišane igračke, uredno poređane na naslonu – onako kako ih je spremačica namestila: pas, jež, zec oprljenog uha...

A šta ako su pogrešili?

Baš je apsurdno, pomisli, što je Irina sve do samog kraja govorila *tvoja soba*. *Spavaćete gore u tvojoj sobi*, odjednom mu je u uhu zazvučala ta rečenica. Ipak, teško je zamisliti sobu koja bi više od ove bila savršeno, premda okasnelo ostvarenje sna iz vremena kada je bila devojčica: ružičasti zidovi. Rokoko

ogledalo, oštećeno, ali pravo. Pored prozora beli pisaći sto, za kojim je Irina volela da se fotografiše u zamišljenoj pozi. A krhke stoličice, za koje se nadala da su takođe iz doba rokoko, bile su tako dražesne da se čovek nije usuđivao da sedne na njih.

I zaista, čim bi pokušao da zamisli Irinu ovde, video bi je kako sedi na podu, u svojim usamljeničkim orgijama, kada se postepeno opijala slušajući stare kasete Visockog, koje su šuštale i pucketale.

A tamo se nalazio telefon, još istočnonemačke proizvodnje, koji je ranije stajao dole. Isti onaj telefon u koji je svojevremeno ravnim glasom izgovorila ove četiri reči:

– Sašenjka. Moraš. Da. Dodeš.

Četiri reči iz usta majke Ruskinje, koja ni na šta nije bila toliko ponosna kao na to što nikada u životu nije ništa tražila od svog sina:

– Sašenjka. Moraš. Da. Dodeš.

A nakon svake reči dugo, atmosfersko pucketanje, tako da je malo falilo da spusti slušalicu, verujući da se veza prekinula.

A on? Šta je on rekao?

– Doći ću kad prestaneš da piješ.

Ustao je, otišao do belog pisaćeg stola, u čijim su skrivenim fiokama nakon Irinine smrti pronašli njene zalihe alkohola. Otvorio ga je, počeo da ga pretražuje, poput kakvog ovisnika. Ponovo se srušio na kauč. Nije više bilo alkohola.

Ili je rekao „lokati“? Doći ću kad prestaneš da ločeš?

Četrnaest dana kasnije otišao je u pogrebno preduzeće da majku vrati u život... Ne, otišao je tamo jer je trebalo obaviti još neke formalnosti. Ali ga je onda, kada je već izašao na ulicu, obuzela fiks-ideja da bi majku mogao vratiti u život, da bi za to bilo dovoljno da joj se *obrati*. Napravio je dva kruga oko bloka, pokušavajući da situaciju pojmi do kraja, a onda je konačno ušao i zatražio da vidi majku. Nisu ga mogli odvratiti od tog nauma, iako su mu stručnjaci savetovali da bi bolje bilo da je sačuva u sećanju onakvu kakva je bila „za života“.